

החולץ ליבמתו

פרק רביעי יבמות

מח.

עין משפט גב מצוה

קמב א מ"י פ"ח מהל' עבדים הלכה יג טו"ט"ע י"ד קמ"ג רסו ט"ע סד:
 קמב ב מ"י פ"ד מהל' אסורי ביאה ה"ט ט סמג לאוין ק"ח טו"ט"ע טס קמ"ג רסו ט"ע יג:
 קמב ג מ"י ט"ז פ"ג הל' יג סמג טס טו"ט"ע טס:
 קמב ד מ"י פ"ח מהל' מלכים הלכה ה סמג ע"ין קנ"ג:

תוספות ישנים

א) והא דלא משני תלמודא התם דבשאר אברים שרי לגמרי במער והא דקאמר העברת שער אינה אלא מד"ס דמשמע דהא מדברי סופרים מיהא איתא מיירי ציית השחי וצית הערוה. והא דקאמר המעביר צית השחי וצית הערוה ה"ו לוקה ר"ל מכת מדרות מדרבנן. דמשני תלמודא התם גבי ר' יוחנן דאמר המעביר צית השחי וצית הערוה ה"ו לוקה. ופריך מהא דהעברת שער אינה אלא מד"ס. ומשני מאי לוקה מכת מדרות מדרבנן. וי"ל משום דס"ל דהעברת שער מיירי בכל אברים מדרגה מפרש צית השחי וצית הערוה כמו דמפרש גבי המעביר צית השחי וצית הערוה לוקה:

ומוטר זה מיד. אלמא לרי שמעון עבד אין לרבי לקבל בשעת טבילה שחרור ולרובן דלא הוה תקנתא דהכי סברי לרבי לקבל: **עבד איש ולא עבד אשה.** בתמיה ואשה שקנתה עבדים ולא מלו מי לא הוה כשאר עבדים. אלא ע"כ האי איש אעבוד כוכבים שמכרו קאי ולמעוטי בן איש וה"ק עבד שלקחת מן העובד כוכבים אתה מל בעל כרחו של עבד ואי אתה מל בן עובד כוכבים בעלמא דלאו עבד בעל כרחו ומדכתב רחמנא איש קרא ימירא למעוטי בן איש ש"מ ומלתא איתא: בעל כרחו משמע דאי מדעתו היכי ממעט לכן איש ואי לא כתיב איש ה"ל האי עבד לאו למעוטי בן אתמא אלא הוא גופא אינטיריך לאשמועינן דמילת עבדים מעכבא בפסח. לשון אחר ועיקר עבד איש ה"ק עבד שהוא איש אע"פ שהוא גדול וכן דעת ומלתא איתא בעל כרחו ואי אתה מל בן ה"ל [שהוא] איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול כל זכר ולא כתיב זהו איש וגבי עבד כתיב איש למעוטי בן: ורצנן. כסס שאין אתה מל בן איש [בע"כ] דהא לא כתיב זהו איש: ק"י אי אתה מל בן. וימילתא בעלמא היא ולא הקיסא אלא ה"ק ליה כי היכי דמודיה לן צבן ה"ה לעבד נמי דאין מניינין בן דעת אלא מלוננו: אימור דקא שמענא לרצנן. דפליגי אדרבי שמעון דלא הוה תקנתא: ציפס תואר דלא שייכא צמזום אצל עבד. ששה אלו כמה ימים וניהג עליו מנות שההגות בעבד מי שמעט לכו לרצנן לקבל: לענין טבילה הניא. ששניהם שום טבילה שזריים לטבול כשצאין לכלל ישראל גמור אצל לענין קבלה לא הושוו דעבד אין לרבי לקבל בשעת טבילה שחרור: קוין. אכפריים קאי ואע"ג דלאו ניוול גזירת הכתוב היא: עשיה בראש. כלומר נאמר שם מיקון מלוה בראש דכתיב וגללה: לא עשה רגליו. לא קפץ פכרי רגליו: ולא עשה שפמו. לא גלג שער שפמו. אלמא עשיה קרי להעברה:

א) וקל עבד איש מקנת כסף ומלאתה איתו אז יאכל בו. שמות יב מד. והבאתה אל תוך ביתך וגלחתה את ראשה ועשיתה את צפורה. דברים כא יב. ומפשת בן שאול ירד לקראת המלך ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו ואת בגדיו לא כבס למן היום לכת המלך עד היום אשר בא בשלום. שמואל ב יט כה. והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירד ימים ואחר בן תבוא אליה ובעלתה ויהיה לך לאשה. דברים כא יג.

תורה אור השלם

1. וקל עבד איש מקנת כסף ומלאתה איתו אז יאכל בו. שמות יב מד. והבאתה אל תוך ביתך וגלחתה את ראשה ועשיתה את צפורה. דברים כא יב. ומפשת בן שאול ירד לקראת המלך ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו ואת בגדיו לא כבס למן היום לכת המלך עד היום אשר בא בשלום. שמואל ב יט כה. והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירד ימים ואחר בן תבוא אליה ובעלתה ויהיה לך לאשה. דברים כא יג.

גלוין הש"ס

גמ' ולא עבד אשה. עין מהרש"א לקמן ע"פ ע"כ דה"ה כגון שהיה אביו: שם ה"ז דאפילו רבנן מודו. עין קידושין דף סג ט"ז מ"ה אלא עממה: ע"כ מ"ה אלא עבד וכו'. ואמאי יחללנו בעל כרחו. עין ע"ז דף טו ע"ב מ"ה ע"ד:

הגהות הב"ח

א) תוס' ד"ה המפקיר וכו' ואר"י דהכי פריך. י"ב כוננו במיוון זה למה שמילנו תוס' בקידושין דף טו ע"ב ד"ה למה ליה ע"כ ועין עוד בפסק השולח דף לא תוס' ד"ה המפקיר:

מוסף רש"י

ואין צריך גט שחרור. להיות מותר בשראלי (קדושין ע"ב). הגמ' מנגלה כלי משתנות (דברים כא יב).

אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו. פי' בקונט' ג' נשון שני דעבד איש אע"ג שהוא גדול וכן דעת ומלתא איתא וגו' בעל כרחו ואי אתה מל בן איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול בעל כרחו דגבי צינים כתיב המול לו כל זכר ולא כתיב זהו איש כמו גבי עבד ודבר תימה פירש דקרא דהמול לו כל זכר מוקמינן למילת זכריו שמעכבתו מלאכול בפסח וזה לא שייך אלא צינים שגולדו בקדושה אבל מילת בניו שלא גולדו בקדושה אינה מעכבתו מלאכול בפסח ונראה דלא לרבי קרא למידרש מנייה ואי אתה מל בן איש בעל כרחו דממילא ידעינן שלא יגיירוהו בעל כרחו ועוד דמיפת תואר שמעינן דאין מלין גר בעל כרחו דהא יפת תואר אין מטבילין אותה בעל כרחו מדאיצטריך רחמנא להמתין לה שלשים יום וצבולה עליה אין לרבי להמתין ולא נקטיה אלא לפירושי מילתיה דרשב"א דקאמר דמתחלה כופין לשם שפמות ולא לשם גירות אי נמי משום דנקט לה במילתיה דרצנן כסס שאי אתה מל בן איש נקט נמי דרצנן שמעון בן אלעזר לאשמועינן דאע"פ שאי אתה מל בן איש בעל כרחו עבד אתה מל בעל כרחו תימה דרשב"א קאמר לקמן דאין משהין אותו בלא"י מפני הפסק טהרות עבד שאינו רוצה למול ומשמע דזוקק למוכרו ו"אמאי ימהלנו בעל כרחו וכן קשה דרבי יהושע בן לוי אית ליה דבסולת (גיטין דף נט: טו.) נתיאשתי מפלוני עבדי אותו העבד אין לו תקנה אלא בשטר אלמא לית ליה ה"ה דשמואל דבסמוך וא"כ דרש עבד איש אתה מל בעל כרחו ולקמן קאמר הלוקח עבד מן העובד כוכבים ולא רצה למול מנגלל עמו עד י"ב חודש וימול אותו בעל כרחו ואומר ר"י דתקנת חכמים היא שלא יכשיל את רבו באיסור והיתר כיון דאין מקבל עליו עול מלות ועוד דאין טוב לחייבו צמזום מאחר דאין חפץ לקיימם: **המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור.** תימה לשמואל תקשי ליה למה ליה שטרע בעבד כנעני יפקירו ולימא

ומותר בה מיד אמר רבא מאי טעמא דרבי שמעון בן אלעזר דכתיב יב' עבד איש מקנת כסף עבד איש * ולא עבד אשה אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו ואי אתה מל בן איש בעל כרחו ורבנן אמר עולא בשם שאי אתה מל בן איש בעל כרחו כך אי אתה מל עבד איש בעל כרחו ואלא הכתיב כל עבד איש ההוא מיבעי ליה לכדשמואל (דאמר שמואל * המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור שנאמר כל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד ושארין רשות לרבו עליו אין קרוי עבד מתקין לה רב פפא אימור דשמעת להו לרבנן ביפת תואר דלא שייכא בצמזום אבל עבד דשייך בצמזום * הכי נמי דאפי' רבנן מודו דתניא אחד גר ואחד לוקח עבד מן העובד כוכבים צריך לקבל הא לוקח מישראל אין צריך לקבל מני אי רבי שמעון בן אלעזר אמר לוקח מן העובד כוכבים נמי אין צריך לקבל אלא לאו רבנן וש"מ * דלוקח מן העובד כוכבים צריך לקבל אבל לוקח מישראל אין צריך לקבל ואלא קשיא אחד גר ואחד עבד משוחרר: כי תניא ההיא לענין טבילה תניא רבנן * וגלחה את ראשה ועשיתה את צפורה רבי אליעזר אומר תקוין רבי עקיבא אומר * התגדיל אמר רבי אליעזר נאמרה עשיה בראש ונאמרה עשיה בצפרנים מה להלן העברה אף כאן העברה רבי עקיבא אומר נאמר עשיה בראש ונאמר עשיה בצפרנים מה להלן גיוול אף כאן גיוול וראיה לדברי רבי אליעזר * ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפמו מאי עשיה העברה ת"ר * ובכתה את אביה ואת אמה

ליה בצפי בי תרי זיל דהכי דייק צפ"ק דקידושין (דף טו. טז.) גבי עבד עברי למה לי שטרע לימא ליה בצפי בי תרי זיל ומשני עבד עברי גופו קנוי ואר"י דהכי פריך (כ) למה לי שטרע לדמותו לשון עממו הכתוב בשטר הרי את בן חורין הרי את לעממך יאמר לו בעל פה דס"ד דאין לרבי אלא מחילה מחוץ שעליו ומסיק דגופו קנוי ואין הלשון הכתוב בשטר מועיל בעל פה אצל הפקר שמסלק רשותו מועיל אפי' בעל פה לשמואל ור"ת אמאי לא חשיב הפקר גבי קנינים של עבד צפ"ק דקדושין (ט"ז.) וי"ל דלא חשיב אלא קנינים שמקנה הרב לעבד עממו והפקר אינו אלא סילוק בעלמא שהרב מסלק עממו מן העבד ועוד יש לומר דמילתא דאיתא בכל מילי לא קמיני דקאמר התם לענין חליפין ומנא לידן מילתא דאיתא צמטלטלין לא קמיני: * עשה רגליו. פי' בקונטרס פכרי רגליו ולר"י נראה דהיינו שער צית הערוה דהכי משמע פרק מנות חליצה (לקמן ק.) גבי מן הארכוזה ולמעלה חליצתה פסולה למימרא דלא מיקרי רגל מן הארכוזה ולמעלה תא שמע ולא עשה את רגליו ומשני לישנא מעליא מכאן אין ראייה דשרי לגלג שער של צית הערוה דשמואל מדרבנן אסור אצל בריש פרק ב' מזירים (מ"ד נח.) קאמר רב צהדיא מיקל אדם כל גופו בתער אפילו שער צית השחי וצית הערוה כדמשמע התם דפריך עלה והתניא המעביר שער צית השחי וצית הערוה הרי זה לוקה ומשני כי קאמר רב צמספריים והא בתער קאמר כעין תער ור"ת דבתר הכי קאמר צעי מנייה רב מרבי חייה מהו לגלג א"ל אסור והא קא גדיל א"ל גבול יש לו משמע דצמספריים צעא מנייה אי שרי דאי בתער מאי פריך והא קא גדיל והלא יכול לגלג צמספריים ושמא רב לא קבלה מרבי חייה ור"ת מפרש דבתער צעא מנייה והא דפריך והא קא גדיל ה"פ והלא אין זה מיקון ואין דומה כלל למיקווי אשה שאין זה משום ייפוי אלא משום דער שגדל יותר מדאי ואפילו בתער אית לן למישרי ולפי זה צריך לומר שלא היה יודע צרייתא דלעיל שאוסרת וזה"ל גרים הכי אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער והתניא המעביר כו' כי קאמר רב צהדיא אכריס ופשאר אכריס מי שרי והתניא העברת שער אינו מדברי רבנן אלא מדרבנן אסור אצל מדרבי סופרים ומשמע ליה דלאיירי היא צרייתא א"ל (בשאר אברים אע"ג צדיצת השחי וצדיצת הערוה נמי איירי כדמוכח בתר הכי דכי קאמר רב צמספריים כי תניא היא צהדיא בתער ולפי זה בשאר אברים לא שרי אלא צמספריים וצית השחי וצית הערוה אפי' צמספריים אסור ומדרבנן דלא תקשי הך דהכא מיהו זה"ל של אספמיא כתוב אלא הא בתער והא צמספריים והדר ציה משינויא קמחא דשני כי קאמר רב צהדיא אכריס א) ולגירסא זו שאר אברים ודאי אסור לגלג בתער אצל צמספריים שרי אף צית השחי וצית הערוה ובערוך בערך גיווסטרעא גורם כגירסת ספריים שלנו וצמזומת הגאונים שרי לגלג צית השחי וצית הערוה כי מגלג כל גופו מראשו ועד רגליו ולא משמע דלאיירי צמזומת דפשיטא הוא אלא צמזומת לרפואה כיון דמגלג כל גופו אין זה ייפוי אלא ניוול ותדע דלא משתמיט צמזום דוכתא גבי מזורע שיהא עשה דמזורע דוחה לאו דלא יבש גבר אלא לאו דהקפת הראש וזקן גרידא: